

IZPOVED KNOJEVCA

KDO JE VODIL POBOJE?

LIKVIDACIJE DOMOBANCEV NA BREŽIŠKEM POLJU IN V KOČEVSKEM ROGU

To je izpoved knojevca, ki je v prvih dneh junija 1945 kot voznik tovornjaka sodeloval pri množičnih likvidacijah domobrancev. Najprej je v skupini, v kateri je bilo okoli deset tovornjakov, peljal iz Ljubljane v Teharje, tam so naložili domobrance, jih odpeljali v bližino Brežic ter jih tam pobili in zmetali v protitankovske jareke. Čez nekaj dni pa so šli s tovornjaki v Šentvid, tam spet naložili večinoma domobrance ter jih prek Novega mesta (!) odpeljali v Kočevski Rog in jih tam likvidirali.

Intendant ali komandant?

F. M.: Intendant. Kdo je bil komandant, pa sploh ne vem. Običaj je bil tiste tedne, da so nas šoferje pošiljali ob večerih na vožnjo, ker so opravljali razne aretacije po vsej Ljubljani. S težkimi tovornjaki smo vozili civiliste v zapor.

Pojdiva k glavni akciji.

F. M.: Nekaj enot KNOJ-a je bilo nastanjenih tudi v Vegovi ulici, v takratni šoli, realki; še danes je tam srednja šola. Ko smo šli v Teharje, smo tudi od tam vzeli del knojevcev.

Bilo je v začetku junija. V Teharjah se je iz Ljubljane odpravilo 9 ali 10 tovornjakov. Celotno akcijo je vodil neki mlad oficir iz tivolskega Bellevueja, ki se je ves čas z nami prevažal v motorni prikolici (trickel). Nosil je vojaški plašč. Osebnost nisem bil seznanjen, ali je bil oznovec ali knojevca, niti, kakšen čin je imel. Bil sem tudi premlad, da bi takrat vedel za vse te »podrobnosti«.

V teharskem taborišču so začeli nalagati domobrance. To nalaganje je potekalo zelo kruto, saj je bil do tovornjakov narejen iz tamkajšnjih in naših knojevcev špalir, skozi katerega sta morala teči po dva in dva skupaj zvezana domobranca. Po teh domobrancah se je moralo čim bolj tolči s puškinimi kopiti in palicami. Enega sem spoznal. Bil je Franc Planina iz Škofje Loke (sin Trgovca dežnikov).

Na kamionih so morali klečati tesno kot šibice v škatli. Ko so bili naloženi, je šlo na vsakj tovornjak stat še po osem knojevcev. Ti so zahtevali, da so morali vsi naloženi ujetniki držati glave čim bolj k tlom, še posebej, ko smo se peljali skozi Celje. Ves čas se je vpilo »Glave dol!« in pretepalo.

Nalaganje se je začelo v mraku, in ko smo naložili, je bila že trda noč.

V Laškem smo se ustavili. Tam so na tovornjak stlačili še nekaj civilistov, same ženske. Najmlajša ni imela niti 15 let. Bili sta mati in hči. Tudi drugi tovornjaki so se večkrat ustavili. Ko se je kolona ustavila, sem moral tudi jaz ustaviti. Ob tem nisem vedel, kaj se je dogajalo. Domnevam, da smo na celotni poti kozi Zidani Most proti Brežicam naložili še več civilistov, saj sem jih pri razkladanju videl več, vem pa, da jih v Teharjah nismo nalagali. Sicer pa je bilo ob razkladanju težko presoditi, kdo je bil civilist in kdo domobranec, tako so bili vsi stolčeni.

Kje je bil vaš cilj oziroma morišče?

F. M.: Peljali smo se do Brežic. Tam smo takoj za gradom zavili ostro na levo proti Dobovi. Okoli 4 kilometre naprej smo se ustavili. Ujetnike smo raztovarjali na cesti, nato pa jih vodili nekaj sto metrov stran na morišče. Kraja se natančno ne morem spomniti, saj je bila noč. Tisto noč je bilo tam pobitih okoli 800 do 1000 ljudi.

Komanda slovenske divizije KNOJ-a tik po »osvoboditvi«, v času največjih likvidacij

Komandant
Bojan Polak-Stjenka
Politkomisar
Janez Japelj
Namestnik komandanta
Lado Mišica-Miha
Pomočnik politkomisarja
Božo Sever
Načelnik štaba
Franc Tavčar-Rok

Kakšno je bilo tam zemljišče?

F. M.: Bil sem tako vznemirljen, da do samega morišča nisem prišel. Videl sem nekaj poznanih, zato sem bil še bolj zamoren. Moj spremljevalec Jože, ki je bil pomočnik šoferja, mi je povedal, da so jih pobijali in metali v neki protitankovski jarek, na precej mokrotnem njivskem terenu. Šele danes ugotavljam, da ta moj »pomočnik šoferja« ni bil le to, ampak neke vrste moj stražar, saj jaz nisem bil prej partizan, ampak sem bil le poklicno usposobljen voznik. In ker jim je šoferjev takrat primanjkovalo, so za tovrstno opravilo uporabljali tudi takšne, kot sem bil jaz.

Na vsakih nekaj tovornjakov je v kabini sedel tudi oficir. Ko smo se vračali, je eden od njih

celo sam obsojal to početje, še posebej pa je omenjal tisto mlado punco.

Kaj ste tam slišali? Streljanje? Krike?

F. M.: Bilo je, seveda. Bilo je streljanje.

Z mitraljezi ali posamezno?

F. M.: Posamezno, s pištolami.

Ali je kdo ušel?

F. M.: Ne, nihče. Ne da bi vedel. Poskušali so, vendar so jih takoj postrelili.

Zakopavali so jih potem knojevci?

F. M.: Nič ne vem, kaj je bilo potem. Sami so se najprej morali sleči do golega. Obleko in čevlje so naložili na tovornjake in to smo potem peljali po cesti Zagreb-Ljubljana v Ljubljano, na prostor sedanjega Gospodarskega razstavišča, kjer so obleko razložili v neke hale (ena še danes stoji).

Kaj ste počeli potem?

F. M.: Nekaj dni po akciji v Teharjah je bila spet zbrana kolona tovornjakov, s katerimi smo šli v Šentvid v Škofovo zavode. Postopek je bil zelo podoben tistemu v Teharjah. Prav tako se je nalagalo in se jih pretepalo.

Koga ste nalagali v Šentvidu?

F. M.: Tam, spet večinoma domobrance, bilo pa je zraven tudi nekaj civilistov, ljubljanskih policajev. Nekaj od njih sem jih celo poznal. To so bili policaji v stari Jugoslaviji, nekaj pa tudi medvojnih. Enemu je bilo ime Brane, doma iz Ljubljane, Gosposvetska cesta 10.

Koliko tovornjakov?

F. M.: Spet kolona 8 do 10 tovornjakov.

Ste takrat naložili tudi kaj Nemecev?

F. M.: Ja, za enega pa vem. Bil je v Radovljici pri Gestapu, bil je slovenske narodnosti. Poz-

nal sem ga samo na videz, videl sem ga enkrat ali dvakrat pred tem in vem, da je bil tisti večer tudi naložen.

V kakšnih uniformah so bili ti policaji?

F. M.: V svojih, zelenkastih: bluza, srajca, hlače; čevlji pa so bili večinoma že zamenjani. Te uniforme so bile zelo podobne domobranskim.

Torej, spet pretepanje, kot je bilo to takrat v navadi. Akcija pa je vodil isti oficir iz Bellevueja.

Pot nam je vodila iz Ljubljane prek Višnje Gore, skozi Novo mesto in Dolenjske Toplice. Od tam smo se vzpeli na Kočevski Rog in po kakšnih 15 kilometrih smo se ustavili.

Okoli 50 metrov od ceste je bilo globoko brezno, ki je imelo premer le okoli 1,20 metra. Ko smo prispeli, se je že danilo.

Tam je sledil spet enak postopek: razkladanje in slačenje. Medtem ko pri Brežicah po razkladanju ni bilo več pretepanja, so jih tu topli vse do jame.

Med žrtvami sem spoznal nekega prometnika iz stare Jugoslavije, pisal se je A. J. Ko so ga potegnili s tovornjaka, je hotel nič hudega sluteč povedati, kdo da je, saj so bili vsi zelo zmaličeni od pretepanja, on je imel že zlomljeno nogo.

Kot prometnik je bil namreč zelo poznan. Ko je povedal, kako se piše, je eden od knojevcev takoj vzkliknil: »A, to si pa ti, ki si mene pred vojno pri nekih demonstracijah lovil. Ti boš pa tako poginil, kot je včeraj oni, ki se je obrnil proti svojim in rekel, da naj bo razcefran na koščke.«

In to se je tudi zgodilo. Že ko so ga vlekli do jame, so ga neprestano pretepali. Nato so ga pahnil na tla, ga s palicami popolnoma stolkli, potem pa ustrelili in vrgli v brezno.

Moram povedati, da so bili takrat na Rogu najhujši tisti, ki so bili mobilizirani leta 1945, mladi fantje od 16 do 18 let stari. Džogo sem poznal človeka, ki je bil takrat zelo aktiven in je pri likvidacijah z užitkom počel svinjarije.

Pri breznu se je streljalo tako, da so žrtev postavili čisto na rob brezna. Likvidator mu je nato od zadaj nastavljal nogo, in ko ga je ustrelil, ga je hkrati z njo porinil dol. Telo se je odbijalo levo in desno, okoli 20 metrov globoko.

Včasih je bil kakšen le obstreljen, zato se je iz globine slišalo vpitje. V takšnih primerih so vrgli v jamo nemško bombo (»Stilero«).

Ves čas sta se izmenjavala dva eksekutorja. Velikokrat sta morala menjavati pištole, saj so se venomer kvarile. Bila sta vsa ošpricana s krvjo.

Bilo je nekaj poskusov bega, vendar so vse postrelili.

Ko so postrelili vse žrteve s kamionov, so v brezno vrgli še nekaj min, nato pa smo odšli. V Ljubljano smo se vračali po drugi poti, kot smo prišli, tokrat skozi Kočevje in Ribnico.

Spet smo naložili vso njihovo obleko. Ko smo jo pripeljali na sedanje Gospodarsko razstavišče v hale, so bili tam kupi visoki že 6 do 7 metrov in dolgi 10 metrov; na eni strani obleke, na drugi čevlji.

Naj omenim še to, da smo v Šentvidu naložili tudi nekega partizanskega oficirja. Menda je bil s Primorske, in zelo dobro je izgledal. Ko so ga spraševali, kaj je storil, ni hotel ničesar povedati. V uniformi, na kateri so bili čini, so ga ustrelili in vrgli v tisto jamo. To poudarjam zato, ker sedaj govore, da je v Rogu padlo tudi mnogo partizanov, in če bo kdaj kdo naletel v breznu na partizansko uniformo, da ne bo napačnih interpretacij.

Ali so bili med likvidatorji tudi pripadniki kakšnega drugega naroda?

F. M.: Operativno je vodil likvidacije Slovenec. Ko je ukazoval, kaj mora kdo početi, se spomnim nekega Črnogorca, oficirja. Večinoma pa so bili Slovenci. Še posebej v Teharjah.

Ivo Zajdela

Protipoplavni kanal, kjer so izkopali kosti.

Fotografija: Borut Krajnc

Stojimo na množičnem grobišču, ki se nahaja tudi pod to koruzo. Pred koruzo je protipoplavni kanal, kjer so pred leti izkopali kosti.

V tej smeri je potekal protitankovski jarek. Tu je množično grobišče.